

„Úgy kell rúgni, művészkém!” – Esterházy Péter és mesterei – kiállítás az író születésének 75. évfordulójára

Esterházy Péter családja 2020-ban (Fabiny Tamás püspök közvetítésével) döntött úgy, hogy az Evangélikus Országos Gyűjteménynek ajándékozza a több mint tizenkétezer kötetüket, amelyeknek a feldolgozását követően 2022 januárjában nyílt meg az író és felesége nevét viselő védett különgyűjtemény.

A szerző születésének 75. évfordulója alkalmából 2025. április 14-én került megrendezésre az íróról szóló első kiállítás az Evangélikus Országos Könyvtár Podmaniczky–Dégenfeld Könyvtárában. A tárlat kurátora Hafner Zoltán volt, a megnyitón jeles művészek működtek közre: Visky András, Dragomán György, Hegedűs D. Géza és Dés László. Maga az évforduló szolgáltatta a válogatás tematikáját: bemutatni azokat a főbb szellemi hatásokat, amelyek meghatározónak bizonyultak a fiatal Esterházy *írói* indulásakor, még azelőtt, hogy első publikációi megjelentek volna. Azok a ma már klasszikusnak számító szerzők szerepeltek a kiállítási térben, akikre egykor felnézett, s akik a hetvenes években példaként szolgáltak számára, nemcsak műveikkel, de sorsvállalásukkal is.

Ez az évtized még jócskán a diktatúra időszaka, amikor az írói megszólalásnak erkölcsi tétje is volt: ahhoz, hogy milyen alapállásból és egyáltalán miként lehet és érdemes megszólalni, a fiatal, húsz év körüli Esterházy számára azok az idősebb írók, költők szolgáltattak mintát, akiket 1948-tól elhallgattattak, és akiknek az úgynevezett „ötvenes évek” lényegében még 1970 táján sem szűntek meg.

E szerzők ugyan soha nem alkottak ideológiai csoportosulást, ám ennek ellenére is olyan etikai mércét kínáltak, amely radikálisan szemben állt az aktuális hatalommal. „Az, hogy vannak emberek, akiket nem tudtak megtörni, kikezdeni se, az nagy példa és segítség... Minthogy a hivatalos irodalommal való első találkozásaink legalábbis felemásak voltak, gyanakodni kezdtünk, s akkor ők voltak annak a másik, vagyis a valóságos irodalomnak a hírnökei” – emlékezik vissza pályakezdő éveire. A szerzők névsora önmagáért beszél: Mándy Iván, Ottlik Géza, Weöres Sándor, Hamvas Béla, Szentkuthy Miklós, Pilinszky János, Örkény István, Mészöly Miklós, Nemes Nagy Ágnes, Szabó Magda, valamint Esterházy gimnáziumi magyartanára, a piarista Jelenits István.

Esterházy utóbb, első sikerein túl, többükkel személyesen is megismerkedett és barátságot kötött, amelyről a kiállított könyvek dedikációi is tanúskodtak. A könyvek mellett olvasható Esterházy-méltatások pedig nem csak az adott szerzőt jellemezték, hanem egyben arról is vallottak, hogy ő maga melyiküktől mit tanult – visszavezettek tehát a pályakezdés éveikhez, azon értékek kereséséhez, amelyek utóbb saját művei fedezetéül is szolgáltak. E korai időszak a legkevésbé dokumentált az életmű szempontjából, ám a különböző alkalmi írásokból és a javarészt még kötetben meg nem jelent interjúkból feltárható, hogy milyen erősen kötődött elődei tradíciójához: „Ha van példaképem, akkor az azt jelenti, hogy hiszek egy ilyen módon, hiszem, hogy lehet érdemesen lenni a világban. Ez nem valami biztosítás: hogy ha így és így élsz, akkor, mondjuk, sikeres leszel vagy/és tisztesség; erről nincs szó. A példakép nem mankó, hanem erő a teremtéshez, nem szabályok rendszere, a példakép: remény. A remény lehetősége. [..]

A remény egy olyan életre, amelynek arányai valamiért megbízhatók. Melynek íve van. Hogy egyáltalán volna valami, ami megbízható, amiben bízni lehet.” Esterházy többször is említi az inspiráló szellemi környezet hiányát, és hogy a magyar értelmiség nem végzi el tisztességgel a dolgát: „Nem gondolkodik elég nagyléptékűen, túlságosan alkalmazkodik, fantáziátlan, nem képzelel el magának ezt az országot, nem álmodja meg saját magát.” Egy ilyen közegben a példaképek épp arra szolgálnak, hogy ő maga miként, milyen kihívások és kockázatok mentén teremtsen önmagát és műveit, és hogy ez milyen kötelességet ró a számára: mint írja, e szerzők „csak avval, hogy belélapozhatunk, emlékeztet[nek] minket, a céhet, ezt az alig létező közösséget: önmagára, föladataira, az elvégzendő munkára.” („Vagy arra gondolhatni egy éjszaka, hogy Ottlik is ébren van. Már ettől jobb lesz, amit csinálok.”)

Az idősebb generáció szellemi szigora, műveltsége és perfekcionizmusa a kultúra, a hagyomány megőrzésének alapfeltételét jelentette. Az elődök figyelme mindvégig inspirálónak bizonyult, és mint a – más közgyűjteményekből és magántulajdonból összegyűjtött – Esterházy-dedikációk is tanúsítják, nem maradt hűtlen mestereihez, és saját stílusa, nyelve szintén az ő „megtestesült szabadságuk” jegyében fogant.

A tárlat 2026 februárjában bezárt ugyan, de az Evangélikus Országos Gyűjtemény kiadványainak sorozatában rövidesen megjelenik a kiállítás tematikáját bőséges képanyaggal bemutató kísérőkötet.

HAFNER ZOLTÁN

Evangélikus Országos Gyűjtemény